

Ігнат'єва М.І.магістрант,
Національний університет «Запорізька політехніка»**Олійник Т.О.**кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національний університет «Запорізька політехніка»**Innatieva Mariia, Oliinyk Tetiana**

Zaporizhzhia Polytechnic National University

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена узагальненню теоретичних аспектів щодо визначення економічної сутності оборотних коштів підприємств. Наведено характеристику та особливості використання традиційних джерел фінансування оборотних коштів, а саме власних, позикових та залучених. Досліджено можливість та доцільність їх застосування в сучасних умовах. Розглянуто проблему відсутності або надлишку оборотних коштів підприємств і причини їх виникнення. Обґрунтовано необхідність та важливість вибору правильних джерел фінансування, адже вони впливають на ліквідність та платоспроможність підприємства, прибутковість та ризики, що з ними пов'язані. Підсумовано, що джерела фінансування оборотних коштів суттєво впливають на ефективність та раціональність формування оборотних активів, отже, на загальний фінансовий стан підприємства.

Ключові слова: оборотні кошти, джерела фінансування, власний капітал, кредиторська заборгованість, комерційний кредит.

Постановка проблеми. Оборотні активи є необхідною складовою успішного функціонування підприємства. Вони забезпечують постійність, ефективність та безперервність процесів виробничої та комерційної діяльності. Однак у сучасних ринкових умовах невизначеності та ризику функціонування для того, щоби здійснювати ефективну діяльність, підприємство має сформувати достатній обсяг оборотних активів, який відповідатиме потребам виробництва, визначеного виробничою програмою.

Дефіцит оборотних активів здатний паралізувати роботу підприємства, що приведе до зниження рівня його ліквідності та платоспроможності, збільшення ризику появи фінансової нестабільності підприємства. Покрити ці потреби за рахунок власних коштів неможливо, тому підприємство потребує значного залучення додаткових капіталовкладень.

Проблема залучення підприємства оборотних коштів безпосередньо пов'язана з процесом їх фінансування. Щоби вирішити цю проблему, підприємство змушене звернутися до залучення фінансових ресурсів. Нині використовують такі джерела фінансування оборотних коштів, як власний капітал, короткострокові фінансові кредити, довгострокові зобов'язання, комерційний кредит постачальників. Недостатність фінансування може вплинути на безперервність діяль-

ності підприємства та значно скоротити обсяги виробництва, тому від правильного вибору джерела фінансування оборотних коштів залежить ефективність формування оборотних активів та зміцнення фінансового стану підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження джерел фінансування оборотних коштів підприємства вивчалися відомими українськими та зарубіжними вченими. Теоретичні засади щодо формування та фінансування оборотних коштів були викладені в працях Ф. Кене, Д. Ван Хорна, Р. Брейлі, С. Росса, Е. Бріггема, Р. Холта, В.В. Ковальова та інших науковців. Серед українських учених-економістів можна виділити праці І.О. Бланка, А.М. Поддєрьогіна, Ю.В. Кваші, Н.О. Власової, Т.М. Головченко, Я.Ф. Навроцького, Л.А. Демчука, Л.О. Лігоненко, А.Н. Соломатіна та інших учених. Тематика оборотних коштів не втрачає своєї актуальності, однак існує низка теоретичних та практичних проблем, які все ще залишаються невирішеними. Праці вищезгаданих учених неповністю враховували умови сучасного етапу розвитку України, тому виникає необхідність аналізу особливостей формування, сучасних стратегій та джерел фінансування оборотних коштів підприємств.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та узагальненні джерел

фінансування оборотними коштами на підприємствах. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання, як дослідження сутності оборотних коштів, розкриття економічного змісту управління оборотними коштами підприємств, визначення джерел фінансування оборотних коштів підприємств, виявлення особливостей їх застосування.

Виклад основного матеріалу. Основними ресурсами будь-якого підприємства є оборотні кошти. Саме вони формують більшу частину капіталу, що забезпечує нормальне здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства. Аналізуючи швидкість обігу оборотних коштів, можемо зробити висновки щодо ефективності їх використання та діяльності підприємства загалом. Ефективність діяльності підприємства безпосередньо залежить від обсягу та структури оборотних коштів, оптимізації джерел їх фінансування.

Оборотні кошти – це необхідна економічна категорія, що є авансованою у грошовій формі сукупною вартістю для створення оборотних виробничих фондів та фондів обігу, що постійно переходить у процесі планомірного кругообігу з однієї функціональної форми в іншу задля забезпечення безперервної та розширеної діяльності, виробництва товарів та послуг. До них належать витрати на виробничі запаси, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів, готова продукція, кошти, наявні на рахунку підприємства, а також дебіторська заборгованість.

Оптимальна структура оборотних коштів є однією з найважливіших умов забезпечення інноваційного розвитку підприємства, поліпшення можливості підприємств створювати нові продукти або модифікувати старі згідно із сучасними потребами замовників.

Фінансове забезпечення оборотними коштами є найбільш вагомим фактором, що може впливати на ліквідність та платоспроможність підприємства, прибутковість та ризики, що з ними пов'язані. Саме від вибору відповідних джерел, за рахунок яких фінансуються оборотні кошти, залежить зміцнення фінансового стану організації, який впливає на конкурентоспроможність організації.

Питання фінансування оборотних коштів досі має актуальність ще й тому, що кон'юнктура ринку, на якому здійснює свою діяльність підприємство, постійно розвивається та змінюється, завдяки чому потреба оборотних коштів є нестабільною. Вирішити це питання за рахунок власних коштів неможливо, тому виникає потреба залучення додаткових фінансових ресурсів.

Процес фінансування оборотних коштів та управління ними є одним з напрямів функціонування фінансового менеджменту підприємства, оскільки обсяг та структура оборотних активів щодня змінюються. Керівники підприємства мають чітко розуміти те, які джерела фінансування вони будуть залучати, щоби здійснювати свою діяльність. Від чіткої та злагодженої роботи фінансового менеджменту залежить фінансове благополуччя підприємства.

Недостатність джерел фінансування підприємств оборотними коштами негативно позначається на процесі виробництва, отже, негативно позначиться на ефективності здійснення господарської діяльності підприємства. До основних причин нестачі обігових коштів можна віднести підвищення цін внаслідок інфляції, нецільове використання оборотних коштів, несвочасне фінансування приросту нормативу оборотних коштів тощо.

Водночас наявність зайвих джерел фінансування сприяє розвитку наднормативних виробничих резервів, вилученню оборотних коштів з господарського обігу, що також негативно позначається на фінансовому стані підприємства. Основними причинами надлишку оборотних коштів можуть бути перевиконання плану прибутку, неповний внесок платежів до бюджету, безоплатно отримані товаро-матеріальні цінності від інших організацій, часткове використання прибутку на цілі, які передбачені фінансовим планом, тому для підприємств постає завдання ефективного формування та застосування джерел фінансування оборотними коштами, оскільки від цього залежать ефективне функціонування та результати діяльності підприємства.

Всі джерела фінансування оборотних коштів поділяються на власні, позикові та залучені (рис. 1).

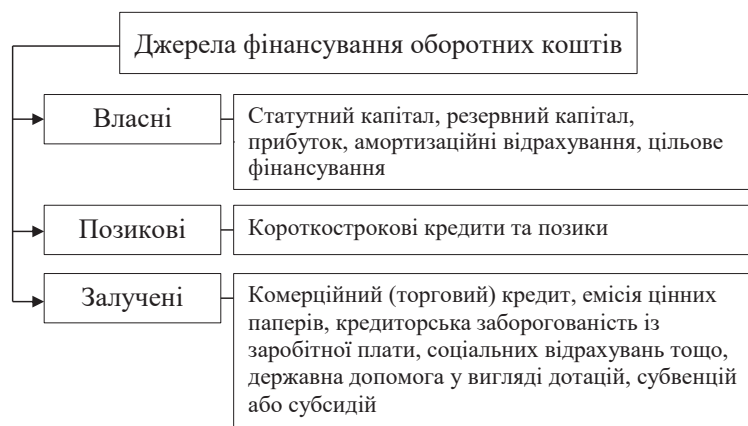

Рис. 1. Склад джерел фінансування оборотних коштів

Джерело: розроблено автором

В момент заснування організації, коли утворюється її статутний капітал, відбувається процес формування власних оборотних коштів. Частина статутного капіталу акумулюється в оборотні кошти, за рахунок чого підприємство купує запаси, необхідні для здійснення виробничої діяльності. Надалі мінімальний обсяг оборотних активів підприємства покривається за рахунок прибутку, оскільки ці кошти максимально швидко мобілізуються.

Потреба організації в додаткових оборотних коштах може залежати від низки факторів, таких як сезонність, інфляція, збільшення обсягів виробництва, припинення оплати рахунків покупців, тому, як правило, мінімальна потреба покривається за рахунок

власних джерел, а саме статутного капіталу, пайового та резервного капіталу, цільового фінансування, амортизаційних відрахувань. Такі дії спрямовані на забезпечення ефективної та безперервної діяльності підприємства.

Очевидно, основними перевагами використання власних коштів як джерел фінансування є простота їх залучення, більша віддача за критерієм норми прибутку на вкладений капітал, зменшення ризику фінансової стійкості й банкрутства підприємства.

Проте за сприятливої кон'юнктури ринку підприємство, яке використовує лише власні кошти для фінансування своєї діяльності, значно скорочує темпи її розширення та не здатне підвищити показник рентабельності використання статутного капіталу.

Крім прибутку як власного джерела фінансування оборотних коштів, підприємства можуть залучати кошти, прирівняні до власних, а саме стійкі пасиви. Це кошти цивільного призначення, які в результаті вживаної системи грошових розрахунків постійно перебувають у господарському обігу підприємства та водночас йому не належать [1, с. 29].

У вигляді стійких пасивів джерелами формування оборотних коштів можуть бути мінімальна заборгованість із заробітної плати працівникам підприємства, заборгованість соціальних відрахувань, мінімальні залишки фондів матеріального заохочення, резерви майбутніх витрат і платежів та інші кошти. Хоча зараз стійкі пасиви не виокремлюються в бухгалтерському балансі, не слід робити висновок, що вони відсутні.

У разі недостатньої кількості власних та прирівняних до них коштів (сталі пасиви) для фінансування оборотних активів підприємство змушене звернутися до використання позикових коштів.

Позикові кошти залучаються до підприємства у формі короткострокових кредитів і позик, кредиторської заборгованості та інших коштів. Використання позикових коштів дає можливість покрити додаткову потребу в оборотних коштах, яка виникає внаслідок розширення обсягів виробництва, зростання цін на товари та послуги, створення сезонних запасів товарно-матеріальних цінностей, виникнення (збільшення) дебіторської заборгованості, податковими платежами, високого темпу інфляції та інших факторів.

Короткостроковий кредит – це кредит (наданий або одержаний) зі строком погашення, що не перевищує один рік. Кредити банків дають можливість об'єднати всі джерела фінансування оборотних коштів підприємства й активно впливати на раціональне формування товарно-матеріальних цінностей. Короткострокове кредитування спрямоване на забезпечення безперебійного та розширеного відтворення [2].

Однак не всі підприємства можуть одержати кредит. Банки надають подібні кредити лише кредитоспроможним підприємствам, уникаючи ризику його неповернення.

Використання кредиту для фінансування оборотних коштів є зручним та ефективним методом,

оскільки банківський кредит є суворо цільовим та має жорсткий термін погашення. Крім того, постійний контроль банку за рухом наданих коштів задля їх своєчасного повернення примушує позичальника забезпечити максимальну ефективність використання цієї частини ресурсів. Проте наявні досить високі ставки за користування цільовими кредитами банків, безумовно, стримують масштаби залучення в господарський обіг цього виду джерел фінансування оборотних активів підприємств торгівлі.

Ще одним джерелом фінансування оборотних коштів підприємства є залучені кошти. Це здебільшого оборотні кредитні ресурси, отримані підприємствами та організаціями в позику під певний відсоток на відповідний термін задля участі в господарському обігу як джерела формування оборотних коштів. До залучених коштів підприємств належать комерційні (товарні) кредити.

Комерційний кредит надається підприємством (постачальником) у вигляді відстрочки платежу за поставлені їм товари або послуги, а від покупця отримують платіжні засоби у вигляді векселів, тобто зобов'язань боржника сплатити кредитору зазначену суму у визначений термін [3]. Підприємства використовують цю форму кредиту за браку власних оборотних коштів у споживача й неможливості розрахуватися з постачальником.

Перевагою використання комерційного кредиту є те, що він покриває більшу частину потреб фінансування оборотних активів, завдяки чому стабілізує фінансовий стан підприємства. Хоча ці додатково залучені засоби не належать підприємству, вони постійно перебувають в обігу. Результатом такого залучення додаткових джерел фінансування є формування в поточних зобов'язаннях кредиторської заборгованості за товари та послуги.

Обидва учасники кредитних відносин за комерційного кредиту мають вигоду від угоди. Постачальник товару прискорює реалізацію свого товару, отже, збільшує дохід. Крім того, він може отримати повний розрахунок за векселем або використати його як платіжний засіб зі своїми постачальниками. Підприємство, що закуповує товар, не має затримки в отриманні товару, забезпечуючи безперервність процесу виробництва. Наявність кредиторської заборгованості за товари та послуги означає залучення в господарський обіг підприємства коштів інших підприємств, організацій чи окремих осіб.

На відміну від власних та позикових коштів, за кредиторської заборгованості залучення коштів відбувається в товарній формі. Обсяг кредиторської заборгованості за товари та послуги залежить від умови використання й організації оборотних активів. Кредиторська заборгованість має тісний зв'язок з дебіторською заборгованістю, оскільки є головним джерелом її покриття.

На основі вищесказаного можна зробити висновок, що одним з основних джерел фінансування оборотних

активів підприємства є не реінвестований прибуток, а позикові або залучені кошти у вигляді кредитів. Власні ресурси замінюються позиковими, оскільки вони не можуть в повному обсязі бути спрямовані в кругообіг. Все частіше власні кошти використовуються для погашення своїх зобов'язань.

До залучених джерел фінансування оборотних коштів підприємства, крім комерційного кредиту, можна віднести випуск в обіг боргових цінних паперів, акцій або облігацій. Завдяки випуску цінних паперів підприємство має можливість сформувати необхідний обсяг власного капіталу, якщо розширення обсягу операційної діяльності буде супроводжуватися значним підвищенням рівня рентабельності, в результаті чого вони зможуть виплачувати акціонерам відповідні дивіденди. Облігації підприємств є високодохідними цінними паперами, хоча їх надійність є нижчою, ніж інших видів цінних паперів. Цим способом залучення додаткових коштів можуть скористатися лише підприємства, що створені у формі акціонерних товариств, оскільки їх репутація та платоспроможність не викликають сумнівів [4, с. 111].

Підприємства реального сектору економіки, які належать до малого та середнього бізнесу, можуть розраховувати на державну підтримку у вигляді дотацій, субсидій та субвенцій. Це цільові види підтримки, які призначені для виконання поставлених виробничих завдань.

Дотації – це цільове надання коштів з бюджету вищого рівня (держави) до бюджету нижчого рівня [5, с. 330]. Вони є безстроковими й надаються безоплатно. Субсидії виділяються на умовах використання фінансових коштів за призначенням. Якщо гроші витрачені не на поставлені цілі, то підприємство зобов'язане їх повернути в повному розмірі. Інакше повернення не потрібно. Субвенції є строго цільовими й повертаються через обумовлений термін, навіть якщо завдання ще не виконано.

Від джерела фінансування та формування оборотних коштів залежить їх обертання. Характер різних джерел фінансування й спосіб використання як власних, так і позикових коштів впливають на ефектив-

ність використання оборотних коштів та всього капіталу. Саме від раціонального фінансування оборотних коштів залежатимуть подальший розвиток підприємства, його результати та фінансовий стан.

Склад і структура оборотних коштів, отже, джерела їх фінансування певною мірою залежать від визначеного виду економічної діяльності підприємства. У зв'язку з цим у закордонній практиці джерела фінансування оборотних коштів прийнято класифікувати за видами діяльності (основна, інвестиційна, фінансова).

Щоби визначити доцільність залучення того чи іншого фінансового джерела, перш за все слід порівняти показники рентабельності вкладень цього виду й вартості цього джерела. Особливо це стосується позикових коштів.

Аналізуючи джерела формування оборотних коштів, перш за все визначаємо потребу підприємства в оборотних коштах, а далі її порівнюємо з обсягом наявних фінансових джерел. Хоча в процесі виробництва не розрізняють джерела, за якими формувалися оборотні кошти, вони все одно впливають на швидкість та ефективність використання оборотних коштів. Надмірна кількість оборотних коштів свідчить про те, що частина капіталу підприємства не працює й не приносить доходу, тоді як недолік оборотного капіталу буде гальмувати хід виробничого процесу.

Висновки. Таким чином, правильний вибір джерел фінансування оборотних коштів підприємства є одним з основних завдань фінансового менеджменту, оскільки саме від цього залежатимуть ліквідність та фінансова стійкість підприємства.

Узагальнюючи всі переваги й недоліки описаних джерел фінансування оборотних коштів, зазначаємо, що формування оборотних коштів за рахунок позикового капіталу є дорожчим, але менш ризиковим, тоді як фінансування за рахунок залучених коштів має більший ризик, проте є значно дешевшим. Відповідно, залежно від вибраного джерела фінансування різною буде дохідність. Використання залучених коштів сприятиме зростанню дохідності, а позикових – зменшенню.

Список літератури:

1. Лапшина В.Б. Динамическая оптимизация управления оборотным капиталом хозяйствующего субъекта : монография / под ред. Н.И. Бахчевой. Магнитогорск : МаГУ, 2007. 161 с.
2. Про заходи щодо реалізації Програми реформування бухгалтерського обліку та звітності Національного банку України і комерційних банків України : Постанова Національного банку України від 21 листопада 1997 р. № 388 / Національний банк України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0493500-97> (дата звернення: 01.10.2019).
3. Про кредитування : Положення Національного банку України від 28 вересня 1995 р. № 246 / Національний банк України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0246500-95> (дата звернення: 02.10.2019).
4. Филипенко О.М. Систематизація джерел фінансування оборотних активів підприємств торгівлі. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2012. Вип. 2. С. 105–113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstrp_2012_2_18 (дата звернення: 30.09.2019).
5. Сунцова О.О. Місцеві фінанси : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 488 с.
6. Поддєрьогін А.М. та ін. Фінанси підприємств : підручник. Київ : КНЕУ, 2008. 552 с.

References:

1. Lapshina V.B. (2007). *Dinamicheskaya optimizatsiya upravleniya oborotnym kapitalom khozyaystvuyushchego sub'yekta : monografiya* [Dynamic optimization of management of working capital of economic entity : monograph]. Magnitogorsk : MaSU, p. 161.
2. Resolution of the National Bank of Ukraine (1997, November 21, № 388) *Pro zakhody shchodo realizatsii Prohramy reformuvannya bukhhalterskoho obliku ta zvitnosti Natsionalnoho banku Ukrainy i komertsiiynykh bankiv Ukrainy* [About measures for implementation of the program of reforming of accounting and the reporting of the National Bank of Ukraine and commercial banks of Ukraine]. Kyiv : National Bank of Ukraine.
3. Provisions of the National Bank of Ukraine (1995, September 28, № 246) *Pro kredyuvannya* [About crediting]. Kyiv : National Bank of Ukraine.
4. Fylypenko O.M., Milash I.V. (2012). *Systematyzatsiia dzherel finansuvannya oborotnykh aktyviv pidpriemstv torhivli* [Systematization of sources of financing of current assets of trade enterprises]. *Economic strategy and prospects of development of the sphere of trade and services*, vol. 2, pp. 105–133.
5. Suntsova O.O. (2010). *Mistsevi finansy* [Local finance]. Kyiv : Center of educational literature, p. 488.
6. Poddierohin A.M., Bilyk M.D., Buriak L.D. (2008). *Finansy pidpriemstv* [Finance of the enterprises]. Kyiv : KNEU, p. 552.

**ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНЫХ ИСТОЧНИКОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ
ОБОРОТНЫХ СРЕДСТВ ПРЕДПРИЯТИЙ**

Статья посвящена обобщению теоретических аспектов касательно определения экономической сущности оборотных средств предприятий. Приведены характеристика и особенности использования традиционных источников финансирования оборотных средств, а именно собственных, заемных и привлеченных. Исследованы возможность и целесообразность их применения в современных условиях. Рассмотрена проблема отсутствия или избытка оборотных средств предприятий и причины их возникновения. Обоснована необходимость и важность выбора правильных источников финансирования, ведь они влияют на ликвидность и платежеспособность предприятия, прибыльность и риски, которые с ними связаны. Подведен итог, что источники финансирования оборотных средств существенно влияют на эффективность и рациональность формирования оборотных активов, так, на общее финансовое состояние предприятия.

Ключевые слова: оборотные средства, источники финансирования, собственный капитал, кредиторская задолженность, коммерческий кредит.

**CHARACTERISTIC OF THE MAIN SOURCES OF FINANCING OF CURRENT ASSETS
OF THE ENTERPRISES**

Today the problem of providing the enterprises with current assets is primary, considering their defining role in the course of production or trade cycles. The continuity of process of production and commercial activity demands constant investment of means into elements of current assets for implementation of expanded reproduction. Current assets are funds which are allocated for financing of a production cycle for production and realization of the new created product for the purpose of receiving additional income. The liquidity of the enterprise, its financial stability, solvency and profitability depends on efficiency of use of current assets. Absence or the surplus of means leads to disbalance of the movement of material and financial resources, insufficient funding of economic activity. The shortage of current assets threatens the enterprise of bankruptcy and forces to look for the directions of attraction of additional capital investments. Traditionally allocate own, loan and attracted sources of financing of current assets of the enterprises. Own means include: Authorized capital, additional capital, retained earnings, target financing. Own means are necessary for satisfaction of the minimum requirements of the enterprise in production for stocks, semi-finished products of own use, in the remains of finished goods, work in progress, etc. For financing of working capital it is more favorable to use borrowed funds. Borrowed funds represent generally short-term credits and a loan by means of which the temporary needs for current assets which are in circulation of the enterprises before completion of calculations with the state budget, suppliers of raw materials, components and other creditors are satisfied. Traditional attracted with sources of current assets at the enterprise there are commercial credits. The proper correlation between own, loan and the attracted sources creation of current assets plays an important role in the enterprises strengthened a financial state. About its importance and relevance of a problem of financing of current assets are unconditional.

Key words: current assets, financing sources, equity, accounts payable, commercial credit.